

A group of five business professionals in a meeting, looking at documents. The background features a large, faint graphic of a hand holding a Euro coin, symbolizing financial support and investment.

VADOVAS, SKIRTAS SKATINTI LIETUVOS MVĮ ATSPARUMĄ KORUPCIJAI

Co-funded by
the European Union

BETTER POLICIES FOR BETTER LIVES

Turinys

Įvadas _____	4
Lietuvos MVĮ konteksto supratimas _____	6
Atsparumo korupcijai reikalingumo pagrindimas _____	9
Lietuvos MVĮ taikomų atsparumo korupcijai priemonių stiprinimas _____	11
Rizikos vertinimas _____	11
Skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos kūrimas ir įgyvendinimas _____	14
Sąmoningumo didinimas ir mokymai apie bendrovės skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą _____	22
Kolektyvinės veiklos iniciatyvos _____	24
Nuorodos _____	26

Paveikslėliai

3.1 pav. MVĮ ekonominių rodiklių rezultatai pagal skaidrumo programų brandumo lygį _____	10
4.1 pav. Veiksmingo rizikos vertinimo etapai _____	12
4.2 pav. Skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos kertiniai elementai _____	14
4.3 pav. Antikorupcinės apskaitos kontrolės procedūros pavyzdys _____	19
4.4 pav. Kaip atlikti rizikos vertinimu pagrįstą deramą trečiųjų šalių patikrinimą _____	20
4.5 pav. Vidaus pranešimų apie pažeidimus teikimo procedūros kontrolinių klausimų sąrašas pagal Prancūzijos kovos su korupcija agentūrą _____	21
4.6 pav. Trumpas įsitraukimo į kolektyvinės veiklos iniciatyvas vadovas _____	25

Įvadas

Visuomenės atsparumas korupcijai yra aktualus ne tik viešajam sektoriui. Asmenys ir įmonės kuria visuomenės tarpusavio ryšius ir savo veiksmais gali pažeisti arba sustiprinti atsparumą korupcijai savo bendruomenėse. Remiantis visą visuomenę apimančiu požiūriu, šie subjektai, sąveikaudami su valstybės pareigūnais, nustatydami valstybinę darbotvarkę ir darydami įtaką viešiesiems sprendimams, taip pat yra atsakingi už visuomenės atsparumo korupcijai skatinimą (EBPO, 2020). Ypač svarbus vaidmuo remiant visuomenės atsparumo korupcijai sistemą ir užkertant kelią korupcijai bei kovojant su ja tenka mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ), nes jos dominuoja verslo aplinkoje, sukuria didelę pasaulio BVP dalį, skatina darbo vietų augimą ir inovacijas (OECD, 2022). Matydamos korupcijos kainą, jos gali rinktis šią kainą ignoruoti ir tapti aukomis arba pripažinti pažeidimus ir aktyviai prisidėti prie visuomenės atsparumo korupcijai stiprinimo.

Pripažįstant privataus sektoriaus vaidmenį ugdant atsparumo korupcijai kultūrą visoje visuomenėje ir jo bendrus įsipareigojimus gerbti visuomenės antikorupcines vertybes, EBPO rekomendacijoje dėl visuomenės atsparumo korupcijai raginama privatųjį sektorių atkreipti dėmesį į papildomą naudą visuomenės atsparumui korupcijai, kuri kyla iš verslo atsparumo korupcijai palaikymo, dalijimosi gerąja patirtimi ir jos pritaikymo (EBPO, 2017). Iš tiesų, skaidrios, veiksmingos ir konkurencingos įmonės padeda užtikrinti sveikesnes rinkas ir didesnį investuotojų pasitikėjimą. Nepaisant plataus ekonominio atstovavimo ir skirtingai nuo savo didžiųjų kolegų, MVĮ dėl ribotų finansinių ir žmogiškųjų išteklių dažnai patiria sunkumų siekdamas laikytis gerosios praktikos atitikties ir korupcijos prevencijos srityje. Todėl reikia plėtoti iniciatyvas, skirtas remti būtent MVĮ. Reaguodama į šį poreikį, EBPO parengė Sąmoningumo didinimo ir korupcijos prevencijos MVĮ priemonių rinkinį, kuriame pabrėžiama MVĮ skirtų sąmoningumo didinimo iniciatyvų svarba. Priemonių rinkinyje pateikti konkretūs pavyzdžiai, kai tokios iniciatyvos buvo sėkmingai įgyvendintos, pasiūlant naudingų išteklių rinkinį ir raginant imtis bendrų pastangų siekiant įtraukti MVĮ į korupcijos prevenciją (EBPO, 2023).

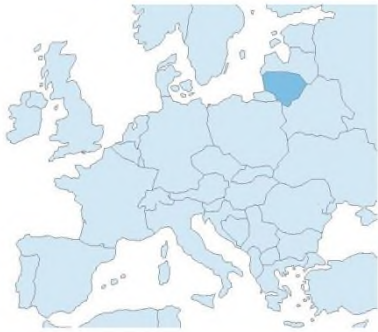
APIE ŠĮ VADOVĄ

Šis vadovas atspindi dalį Lietuvos pastangų didinti atsparumą korupcijai privačiame sektoriuje ir atitinka specialius MVĮ poreikius įgyvendinant atitinkamas priemones.

Vadove pateikiami argumentai, kodėl Lietuvos MVĮ turi stiprinti savo atsparumą korupcijai, ir praktinės rekomendacijos, kaip tai daryti kasdienėje veikloje.

Vadove pabrėžiama, kad svarbu vengti „vieno visiems tinkančio“ požiūrio, todėl jame analizuojami Lietuvos MVĮ kylantys iššūkiai, kurie buvo nustatyti remiantis EBPO parengtu klausimynu (toliau – EBPO klausimynas). Be to, vadove pateikiami svarbiausi pirmieji žingsniai, kuriuos MVĮ turi žengti, kad suprastų savo korupcijos riziką ir atitikties užtikrinimo iššūkius, siekdamos sukurti tvirtą atsparumo korupcijai ir skaidrumo sistemą, kuri galiausiai būtų naudinga visoms įmonėms – vietos ir užsienio, didelėms ir mažoms.

Lietuvos MVĮ konteksto supratimas

Lietuvoje
MVĮ sudaro

99,5

proc.

visų šalyje
veikiančių įmonių.

Dauguma jų (83,7 proc.) yra labai mažos įmonės ([EBPO, 2022](#)). Lietuvos MVĮ labiausiai prisideda prie šalies ekonomikos, todėl joms tenka svarbus vaidmuo didinant atsparumą korupcijai privačiame sektoriuje, o tai yra vienas iš pagrindinių naujosios 2022–2033 m. Lietuvos nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais ([toliau – NDKPK \(Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022\)](#)) tikslų.

Nors dėmesys aiškios ir skaidrios verslo aplinkos kūrimui didėja ir Lietuva šiuo požiūriu palaipsniui tobulėja, 2022–2033 m. NDKPK pabrėžiama, kad antikorpucinių mechanizmų diegimas Lietuvos įmonėse nėra pakankamai plačiai paplitusi praktika ([Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022](#)). Neseniai EBPO atlikta Lietuvos suinteresuotųjų subjektų apklausa dėl 2015–2025 m. NDKPK įgyvendinimo pažangos kovojant su korupcija prioritetinėse srityse parodė, kad privatus sektorius buvo viena iš pagrindinių sričių, kurioje, kaip manoma, pasiekta mažiausia pažanga ([EBPO, 2023](#)). Iš tiesų, 2018 m. išleistame Lietuvos antikorpucijos vadove verslui buvo pastebėta, kad korupcija privačiame sektoriuje yra plačiai paplitusi ir dėl to patiriama didelė ekonominė žala ([STT, 2018](#)). Be to, 2019 m. atliktame tyrime dėl korupcijos šalies privačiame sektoriuje pažymėta, kad „geroji verslo praktika yra tik pradiname etape, o verslo etikos kodeksai dar tik [pradedami] įgyvendinti“ ([Pakštaitis, 2019](#)).

Lietuvos įmonių korupcijos suvokimas yra panašus. Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2022/2023“ duomenimis, dauguma įmonių vadovų (61 proc.) supranta, kad korupcija labiau trukdo, o ne skatina verslo plėtrą. Be to, įmonių vadovai korupciją kaip rimtą problemą, trukdančią vykdyti verslą Lietuvoje, nurodė tik 9 vietoje po ekonominio nestabilumo, mokesčių, administracinės naštos ir kitų problemų. Taip pat, 32 proc. įmonių vadovų mano, kad korupcijos mastas per pastaruosius 5 metus sumažėjo, o 21 proc. mano, kad padidėjo. Trečdalis įmonių vadovų vis dar linkę toleruoti korupciją: 34 proc. vadovų pripažįsta, kad kyšiai padeda spręsti problemas. Vis dėlto korupcijos toleravimas gerokai sumažėjo, palyginti su 41 proc. pagal 2021 m. apklausos duomenis. Be to, 28 proc. įmonių vadovų teigia, kad duotų kyšį (palyginti su 40 proc. 2021 m.), o 16 proc. imtų kyšį (palyginti su 28 proc. 2021 m.). Nepaisant pažangos, įmonių vadovų antikorpucinis potencialas Lietuvoje tebėra problema. 76 proc. įmonių vadovų teigia žinantys, kur kreiptis norint pranešti apie korupcijos atvejį, tačiau tik 25 proc. iš tikrųjų praneštų apie korupciją ir tik 7 proc. tai padarė per pastaruosius metus. Pagrindinė tokio nenoro pranešti apie korupcijos atvejį priežastis – įsitikinimas, kad apie korupciją pranešę asmenys nėra tinkamai apsaugoti, kad po pranešimų atsakingi asmenys nebūna nuteisti, kad visi žino, bet niekas nepraneša. Iš tiesų 44 proc. respondentų nurodė, kad tie, kurie praneša, „galiausiai nukenčia labiausiai“. Šis procentas nuo 2007 m. išliko gana stabilus ([STT, 2023](#)).

2015–2025 m. NDKPK buvo numatyta verslo aplinką paversti mažiau palankia korupcijai, paskelbiant gaires ir metodines priemones įmonėms dėl vidaus atsparumo korupcijai valdymo funkcijų kūrimo ([STT, 2020](#)). EBPO apklausų su Lietuvos suinteresuotosiomis šalimis ir verslo atstovais metu surinkta informacija rodo, kad, nepaisant tokių leidinių, privačių įmonių susidomėjimas korupcijos prevencijos darbotvarka išlieka ribotas ([EBPO, 2023](#)). Iš tiesų nėra aišku, kiek privatus sektorius naudojami šiais šaltiniais. STT pastebėjo, kad tik 15 proc. įmonių vadovų yra suinteresuoti dalyvauti korupcijos prevencijos veikloje, nors šis skaičius nuo 8 proc. 2021 m. išaugo beveik dvigubai. Be to, tik ketvirtadalis įmonių vadovų (24 proc.) žino, kaip sukurti antikorpacinę aplinką savo organizacijose ([STT, 2023](#)). Siekdama dar labiau didinti sąmoningumą apie korupcijos poveikį ir padėti įmonėms kurti antikorpacinę aplinką, STT atnaujino Korupcijai atsparios aplinkos kūrimo gaires verslui ([STT, 2023](#)), ([STT, 2023](#)).

Lietuvos suinteresuotųjų šalių nuomone, tai lemia nepakankamas sąmoningumas apie atsparumo korupcijai priemonių būtinumą ir naudą, taip pat darbuotojų ir išteklių, reikalingų atsparumo korupcijai priemonėms įgyvendinti, trūkumas. Todėl visapusiškų atsparumo korupcijai ir korupcijos prevencijos programų diegimas nėra įprasta verslo praktika Lietuvoje, išskyrus dideles įmones arba tarptautinėms bendrovėms priklausančias MVĮ. Dauguma Lietuvos MVĮ patvirtina tik etikos kodeksą, kurį kai kuriais atvejais vėliau papildė antikorpacine politika. Nors patikimi kodeksai ir politika yra būtini įgyvendinant išplėtotas programas, vien jų nepakanka ([APEC, 2021](#)). Įvairių sričių (funkcijų) darbuotojų įtraukimo atveju labiau tikėtinas bent vidutinio brandumo atitikties programos lygis. Situacija pamažu pradeda keistis, ypač nuo 2022 m., kai tapo privalomas pranešėjų apsaugos sistemos įgyvendinimas, o įmonės Lietuvoje esamą antikorpacinę ir skaidrumo politiką papildė atitinkamomis taisyklėmis.

Atsižvelgiant į šiuos iššūkius ir siekiant padidinti atsparumą korupcijai privačiame sektoriuje, 2022–2033 m. NDKPK prioritetas teikiamas sistemos, skatinančios aktyviau įgyvendinti priemones, susijusias su atsparumo korupcijai stiprinimu verslo aplinkoje, skaidrumo standartų kūrimu ir nulinės tolerancijos korupcijai skatinimu, kūrimui.

Šių tikslų įgyvendinimas labai priklauso nuo aktyvaus visų suinteresuotųjų šalių, ypač įmonių vadovų, dalyvavimo įtraukiant korupcijos prevenciją ir skaidrumą į savo prioritetų sąrašą ir integruojant juos į bendrą gerojo valdymo sistemą.

Šių tikslų įgyvendinimas labai priklauso

nuo aktyvaus visų suinteresuotųjų šalių,

ypač įmonių vadovų, dalyvavimo įtraukiant korupcijos prevenciją ir skaidrumą į savo prioritetų sąrašą ir integruojant juos į bendrą gerojo valdymo sistemą.

Atsparumo korupcijai reikalingumo pagrindimas

“Ar mano įmonė privalo taikyti priemones, skirtas atsparumui korupcijai ir skaidrumui užtikrinti?”

“Kaip MVĮ, jūsų įmonė teisiškai neprivalo taikyti priemonių, skirtų užtikrinti atsparumą korupcijai ir skaidrumą. Tačiau jūs turėtumėte būti suinteresuoti tai daryti.”

Palankus jūsų klientų ir investuotojų vertinimas

Didesnės galimybės gauti paskolą ar pritraukti lėšų

Atsparumo korupcijai priemonės saugo jūsų reputaciją

Atsparumo korupcijai priemonės pagerina verslo valdymą

Atsparumo korupcijai priemonės gali padėti įmonei sutaupyti pinigų ir išteklių, kurie kitu atveju gali būti prarasti dėl korupcijos

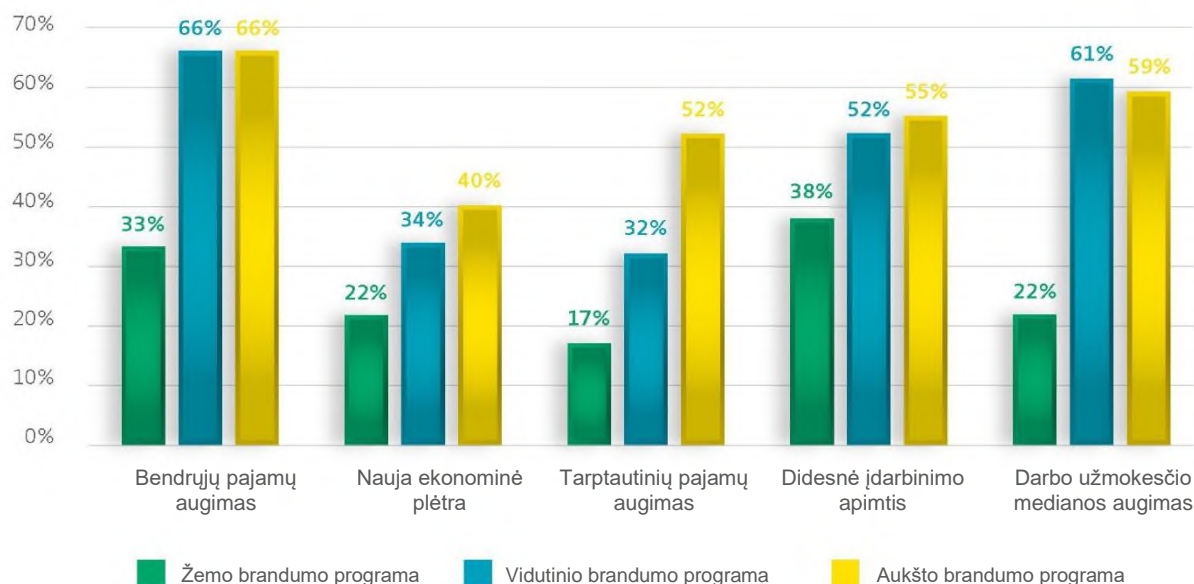
“Ar mano įmonė gali gauti ekonominės naudos?”

“2021 m. Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių apklausos duomenimis, MVĮ, turinčių aukštesnio brandumo lygio skaidrumo programas, ekonominiai rezultatai yra geresni. Svarbu tai, kad teigiami ekonominiai rezultatai būdingi ne tik MVĮ, turinčioms aukščiausio brandumo lygio skaidrumo programas. Net vidutinio brandumo programas turinčios MVĮ pastebimai dažniau nurodė teigiamus ekonominius rezultatus (3.1 pav.)”

3.1 pav. MVĮ ekonominių rodiklių rezultatai pagal skaidrumo programų brandumo lygį

Ar nuo 2019 m. sausio 1 d. jūsų organizacijoje įvyko šie pokyčiai...

Lietuvos MVĮ taikomų atsparumo korupcijai priemonių stiprinimas

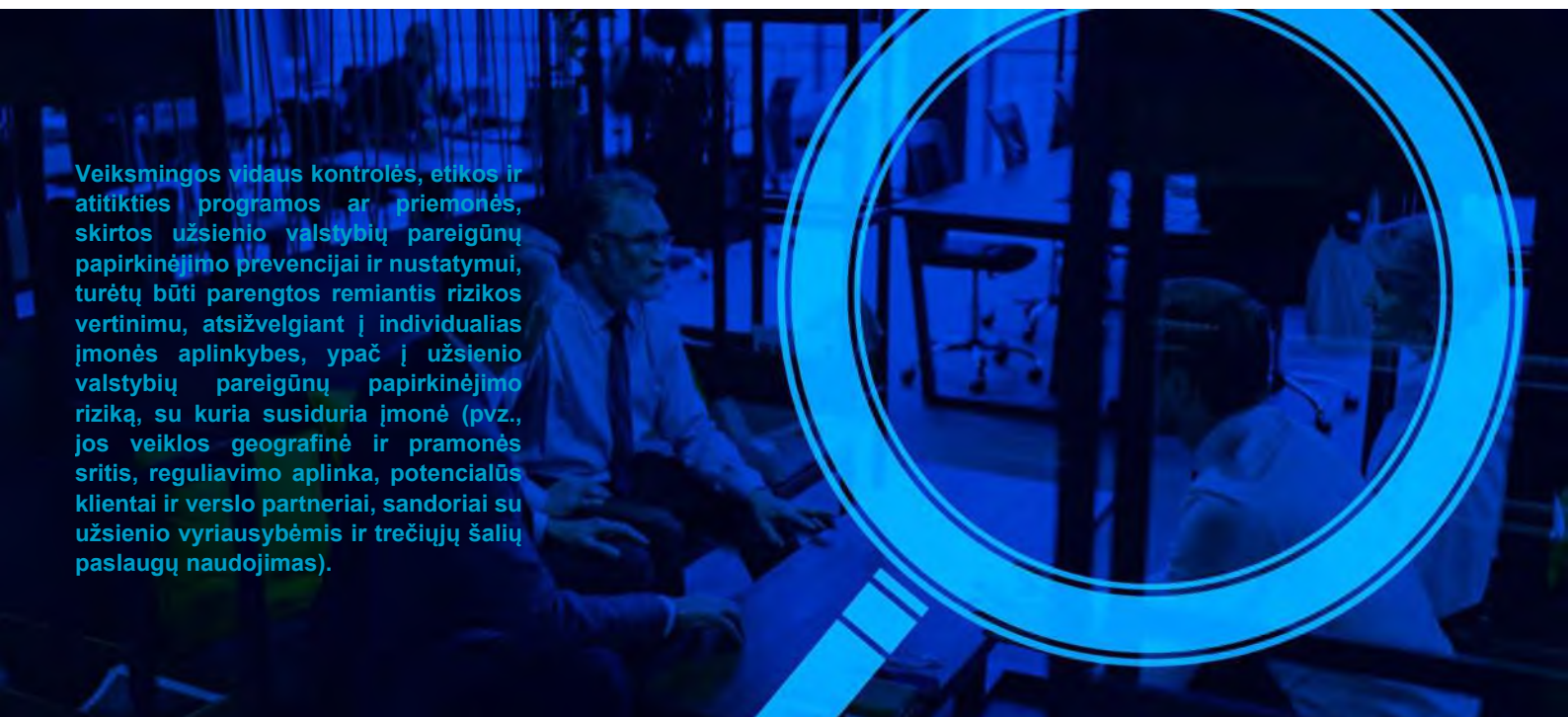
Korupcija nėra neišvengiama. Stiprios atsparumo korupcijai priemonės ir korupcijos prevencijos programos gali būti naudingos ir apsaugoti MVĮ daugeliu atžvilgių. Vis dėlto šios priemonės nėra statiškos. Jos turėtų būti plėtojamos įmonei vystantis ir atsižvelgiant į atsirandančias aplinkybes bei korupcijos riziką. Įmonėms reikės atnaujinti savo rizikos vertinimą ir atitinkamai pritaikyti skaidrumo ir korupcijos prevencijos programas po svarbių pokyčių, pavyzdžiui, jeigu įmonė susijungia su konkurentu arba jeigu ji pradeda naują veiklos sritį ar veiklą užsienio rinkoje, dėl kurios jai gali kilti nauja rizika. Taip pat, jeigu rizikinga situacija paaiškėja per vidaus pranešimų apie pažeidimus sistemą, bendrovei gali tekti peržiūrėti ne tik rizikos vertinimą, bet ir bet kokią susijusią konkrečią politiką (pvz., sustiprinti apskaitos kontrolę, pritaikyti trečiųjų šalių politiką). Įmonė taip pat gali panaudoti šią situaciją kaip pavyzdį savo antikorpucinio mokymo programoje ([AFA, 2021](#)). Šiame skyriuje pateikiamos pagrindinės priemonės, kuriomis įmonės, remdamosi tarptautiniais standartais ir patirtimi, gali stiprinti atsparumą korupcijai savo kasdienėje veikloje.

Rizikos vertinimas

Korupcijos rizikos vertinimas ir nuolatinis jo atnaujinimas yra pirmasis svarbus žingsnis kuriant veiksmingą korupcijos prevencijos programą. Vis dėlto EBPO klausimyno atsakymai atskleidė, kad korupcijos ir skaidrumui kylančių rizikų vertinimas nėra įprasta Lietuvos MVĮ praktika. Tačiau didesnėms MVĮ arba tarptautinėms bendrovėms priklausančioms MVĮ šie procesai yra geriau žinomi. Todėl skaidrumo ir korupcijos prevencijos programų, taip pat kitų atskirų priemonių rengimas retai kada grindžiamas rizikos vertinimu.

Rizikos vertinimas – tai grunto tyrimas, po kurio kuriamas pastato (korupcijos prevencijos programos) planas ir pamatai. Pagal EBPO gerosios praktikos gaires (toliau – GPG) ([EBPO, 2021](#)):

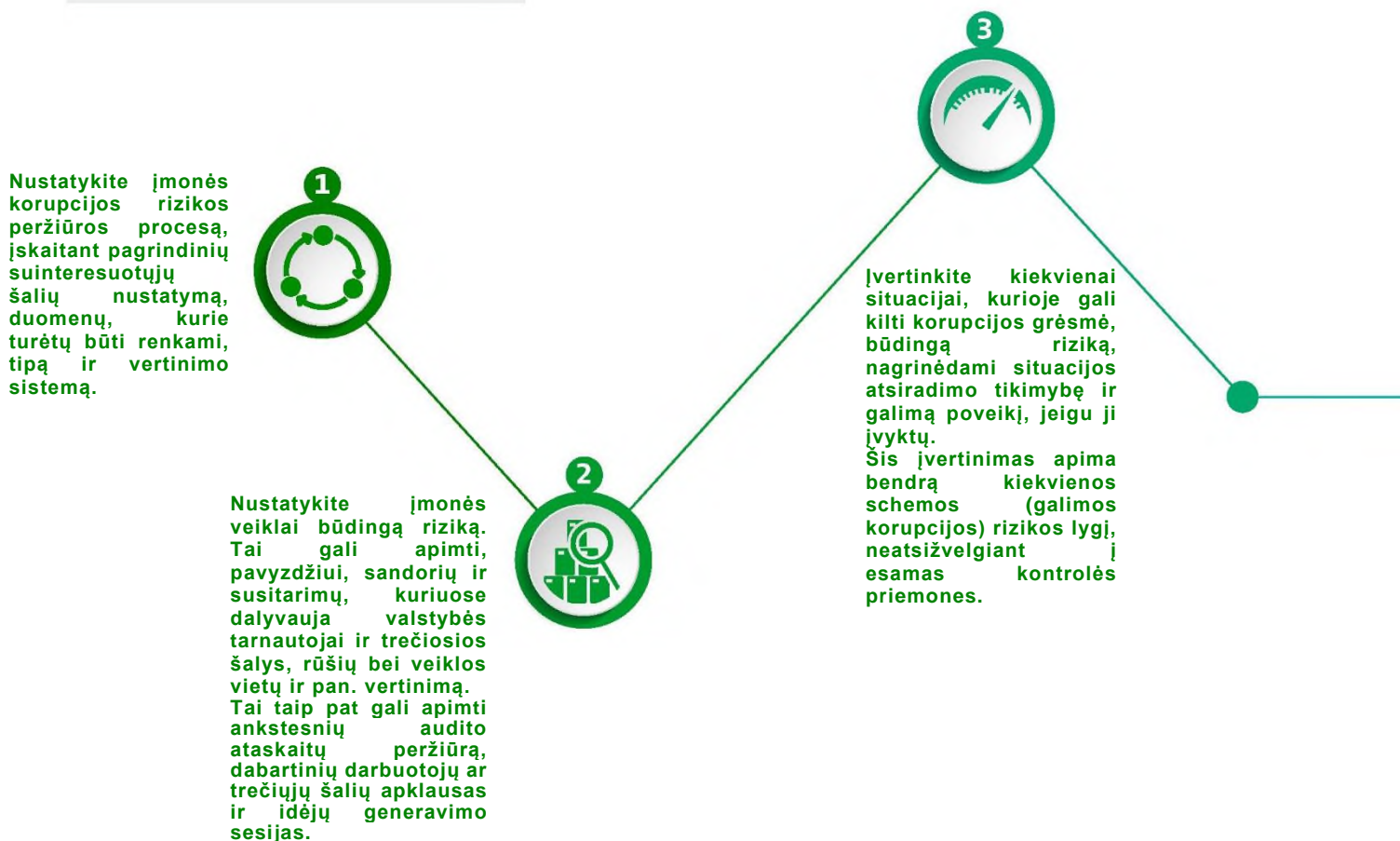
Veiksmingos vidaus kontrolės, etikos ir atitikties programos ar priemonės, skirtos užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimo prevencijai ir nustatymui, turėtų būti parengtos remiantis rizikos vertinimu, atsižvelgiant į individualias įmonės aplinkybes, ypač į užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimo riziką, su kuria susiduria įmonė (pvz., jos veiklos geografinė ir pramonės sritis, reguliavimo aplinka, potencialūs klientai ir verslo partneriai, sandoriai su užsienio vyriausybėmis ir trečiųjų šalių paslaugų naudojimas).

Kalbant apie vertinimo dažnumą, rizikos vertinimas turėtų būti atliekamas kasmet ir kartojamas, jeigu iš esmės pasikeičia organizacijos veiklos pobūdis. Pagrindinis korupcijos rizikos vertinimo tikslas – geriau suprasti korupcijos riziką, kad būtų galima priimti pagrįstus rizikos valdymo sprendimus. Rizikos vertinimo atlikimas prieš pradėdant vykdyti korupcijos prevencijos programą leidžia įmonei nustatyti veiklos vietas, kuriuose greičiausiai kils problemų, ir iš anksto sukurti mechanizmus bei kontrolės priemones, apsaugančias nuo netinkamo elgesio. Jis taip pat leidžia įmonei nustatyti tuos darbuotojus ir verslo sritis, į kurias turėtų būti nukreipti mokymai ir kita sąmoningumo didinimo veikla, taip pat nustatyti galimas sritis, kuriose būtų pastebėti korupcijos prevencijos programos ir kitų įmonės politikų bei procedūrų reikalavimų neatitikimai ir išspręsti šiuos neatitikimus.

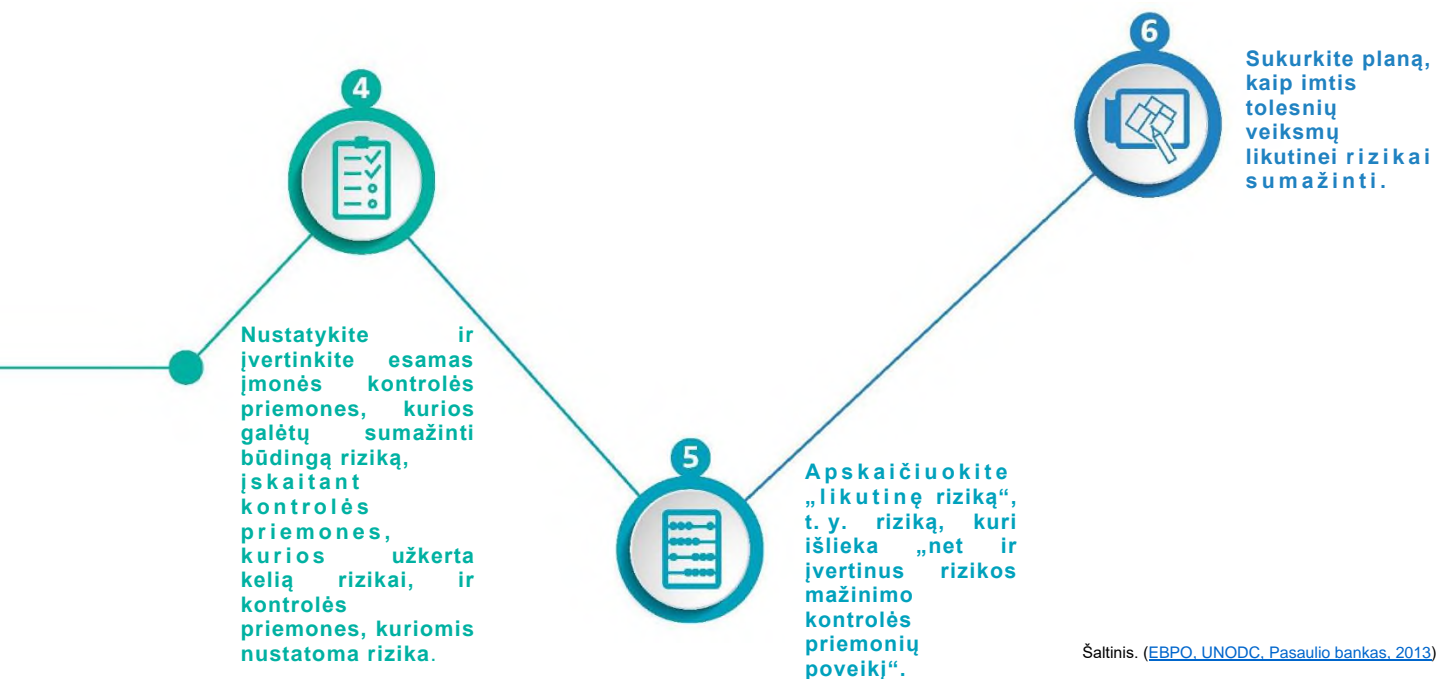
„Kiekvienos įmonės atliekamas rizikos vertinimas yra unikalus, priklausantis nuo tos įmonės pramonės šakos, dydžio, vietos“ ir t. t. ([EBPO, UNODC, Pasaulio bankas, 2013](#)). Įmonės atitiktis, teisinės, vidaus audito, apskaitos ir (arba) finansų, viešųjų pirkimų, pardavimo ir rinkodaros, tiekimo grandinės, žmogiškųjų išteklių, įmonės reikalų ir rizikos valdymo funkcijos gali būti naudingos padedant įmonei nustatyti jos unikalią riziką ([UNGC, 2013](#)).

4.1 pav. Veiksmingo rizikos vertinimo etapai

Korupcijos rizikai, su kuria susiduria įmonė, įtakos gali turėti daug įvairių veiksnių ir situacijų. Korupcija apima daugybę verslo praktikos rūšių ir situacijų, pavyzdžiui, dovanas, sandorius palengvinančius mokėjimus ir užsienio valstybių pareigūnų papirkimą. Be to, kiekvienos įmonės korupcijos rizika yra unikali ir gali skirtis priklausomai nuo projekto. Įmonių, kurių didžioji veiklos dalis vykdoma už Lietuvos ribų, rizikos profilis paprastai skiriasi nuo tų, kurios vykdo verslą vietoje. Įmonėms, kurios dažnai bendradarbiauja su trečiosiomis šalimis, pavyzdžiui, subrangovais, atstovais ir kitais partneriais, gali prireikti

specifinio susijusios rizikos vertinimo. Skirtinguose pramonės sektoriuose taip pat gali kilti skirtinga rizika: pavyzdžiui, finansinių paslaugų įmonės gali susidurti su kitokia korupcijos rizika nei statybų sektoriuje veikiančios įmonės. MVĮ gali susidurti su didesne korupcijos rizika, nes joms gali būti sunkiau pasipriešinti kyšininkavimui neturint tokių svėrų ir rinkos galios, kokius turi didesnės įmonės. 4.1 paveikslėlyje pateikiama supaprastinta metodika, skirta padėti įmonėms atlikti korupcijos rizikos vertinimą.

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar įmonė vertina skaidrumui kylančias rizikas?
- Ar įmonė reguliariai (bent kartą per metus) atlieka standartinį rizikos vertinimą?
- Ar įmonė nustato veiklos funkcijas ir paskiria asmenis, atsakingus už rizikos vertinimo atlikimą?
- Ar įmonė nustato prioritetus, atsižvelgdama į bendrą rizikos poveikį?
- Ar įmonė fiksuoja bendrojo rizikos vertinimo rezultatus?

Skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos kūrimas ir įgyvendinimas

Rengiant skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, MVĮ raginamos atsižvelgti į tam tikrus pagrindinius aspektus, kurie užtikrina programos veiksmingumą, efektyvumą ir tvarumą.

Šie aspektai (pateikti 4.2 pav.) turėtų atsispindėti visuose skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos elementuose, ([AFA 2021](#)):

4.2 pav. Skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos kertiniai elementai

Šaltinis. Parengta remiantis: ([UNODC, 2013](#))

Skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos priežiūra, stebėseną ir peržiūra

Sukūrus skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, svarbu užtikrinti tinkamą jos įgyvendinimą. Tai apima reguliarią programos priežiūrą, stebėseną ir peržiūrą, siekiant užtikrinti, kad jos turinys būtų aktualus ir atitiktų kasdienę įmonės veiklą ir kad darbuotojai bendrai laikytųsi taisyklių ir procedūrų ([EBPO, 2018](#)). Reguliari stebėseną rodo įmonės įsipareigojimą veiksmingai įgyvendinti skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą. Aktyviai dalyvaujant aukščiausiojo lygio vadovams, vidurinėsios ir žemesnės grandies darbuotojams, ji taip pat gali padėti įvertinti, kaip laikomasi reikalavimų, taip pat veiksmingai nustatyti problemas ir į jas reaguoti ([EBPO, 2016](#)) ([EBPO, 2018](#)).

Vis dėlto, kai reikia prižiūrėti skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, MVĮ susiduria su ypatingais iššūkiais, dažniausiai dėl ribotų išteklių arba specifinių žinių trūkumo įmonių atitikties srityje. MVĮ gali valdyti vienas savininkas arba nedidelė vadovų grupė, todėl gali būti sunku išlaikyti atitikties užtikrinimo funkcijos nepriklausomumą nuo kitų verslo sprendimų. Gali būti nepraktiška įsteigti vien tik atitikties užtikrinimui skirtą skyrių. Tuo pat metu MVĮ gali turėti tam tikrų privalumų prižiūrint programą.

Konkrečiai Lietuvoje MVĮ susiduria su tokiais iššūkiais kaip ribotas personalas ir išteklių būtinoms priemonėms įgyvendinti, taip pat trūksta

priemonių, kurios leistų veiksmingai įvertinti esamų priemonių veiksmingumą. Todėl MVĮ gali būti lengviau rinkti informaciją apie savo veiklą, o įmonės vadovai gali turėti geresnes galimybes matyti, kas iš tikrųjų vyksta ([EBPO, 2020](#)).

FUNKCIJOS IR ATSAKOMYBĖ

Nepaisant suprantamų iššūkių, MVĮ gali nustatyti dokumentais apibrėžtas atitikties užtikrinimo funkcijas ir atsakomybę bei užtikrinti, kad atitikties užtikrinimo funkcijai būtų skirta pakankamai išteklių. Todėl geriausia MVĮ praktika yra „užtikrinti, kad už skaidrumo ir korupcijos prevencijos atitikties užtikrinimo funkciją būtų atsakingas vienas asmuo“. Tokį asmenį galima paskirti įmonės viduje, jeigu jis yra susipažinęs su įmonės veikla, geba bendrauti su kolegomis, yra teisiškai išprusęs, moka išlaikyti informacijos konfidencialumą ir išmano įmonės skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą. Asmuo, kuriam patikėtos atitikties užtikrinimo funkcijos, taip pat turėtų būti pakankamai nepriklausomas nuo kitų vadovų ir turėti atitinkamus įgaliojimus. Priklausomai nuo įmonės išteklių ir pajėgumų, įgyvendinant ir stebint jos skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, įmonei gali padėti išorės konsultantai arba paslaugų teikėjai. MVĮ, kuriose dirba daugiau darbuotojų, skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo stebėseną gali padėti vykdyti darbo grupės, sudarytos iš vadovų, vidurinėsios ir žemesnės grandies darbuotojų, arba specialus šiam tikslui įsteigtas komitetas.

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar įmonės atsparumo korupcijai priemonių rezultatai stebimi bent kas dvejus metus?
- Ar įdiegtas mechanizmas, leidžiantis reguliariai peržiūrėti įmonės atsparumo korupcijai priemones ir prireikus jas pertvarkyti?
- Ar yra mechanizmas, leidžiantis peržiūrėti įmonės atsparumo korupcijai priemones, jeigu iš esmės pasikeičia organizacijos veiklos pobūdis?
- Ar įmonė ėmėsi reikiamų veiksmų, kad nustatytų tinkamą valdymo struktūrą, kuri užtikrintų įmonės skaidrumo politikos korupcijos prevencijos programos įgyvendinimą ir stebėtų jos vykdymą?
- Ar paskirtas už atitikties užtikrinimą atsakingas asmuo, kuris nori ir gali eiti šias pareigas?

Stipri, aiški ir matoma vadovų parama ir įsipareigojimas

Siekiant užtikrinti atsparumo korupcijai priemonių, įskaitant skaidrumo ir korupcijos prevencijos programas, veiksmingumą, labai svarbu, kad aukščiausiojo lygio vadovai tvirtai, aiškiai ir akivaizdžiai remtų ir įsipareigotų įgyvendinti įmonės korupcijos prevencijos

programą ar priemones, siekdami įmonėje įdiegti etikos ir atitikties kultūrą. EBPO klausimyno rezultatai rodo, kad Lietuvos MVĮ dažnai pabrėžia etinius savo verslo aspektus, ypač per komunikacijos kanalus, pavyzdžiui, socialinę žiniasklaidą ir rinkodaros medžiagą. Tačiau be aiškaus ir matomo įmonės vadovų įsipareigojimo kyla rizika, kad atsparumo korupcijai priemonės, įskaitant korupcijos prevencijos programą, liks tik žodžiais popieriuje, o ne prasminga praktika. Trumpai tariant, veiksmai kalba garsiau nei žodžiai.

VADOVŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ KONTROLINIS SĄRAŠAS

- Aiškus aukščiausiojo lygio vadovų pareiškimas, įskaitant aiškia pagrindinę mintį, kad korupcija yra draudžiama bet kokiomis aplinkybėmis, kuriame aiškiai aptariamas vidaus ir užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimas, ir etikos kodekso patvirtinimas.
- Reguliariai siunčiami el. laišakai ir vidiniai tarnybiniai pranešimai, kuriuose darbuotojams primenama apie įmonės atsparumo korupcijai priemones ir korupcijos prevencijos programą.
- Aukščiausiojo lygio vadovų straipsniai, susiję su įmonės atsparumo korupcijai priemonėmis ir korupcijos prevencijos programa, įmonės naujienlaiškiuose ir pramonės sektoriaus žurnaluose.
- Vadovų palaikymas reguliariems darbuotojų mokymams apie atsparumo korupcijai priemones ir korupcijos prevencijos programą.
- Užtikrinimas, kad aukščiausiojo ir vidurinio lygio vadovų elgesys ir veiksmai atitiktų skleidžiamą atsparumo korupcijai idėją.
- Skatinimas laikytis reikalavimų, pripažįstant ir teigiamai įvertinant darbuotojus, kurie pranešė apie korupcijos raginimo atvejus ir laikėsi korupcijos prevencijos programos protokolo tokiose situacijose. Ir atvirkščiai, vadovai turėtų imtis drausminių priemonių prieš tuos, kurie nesilaiko politikos; jos gali būti įvairios – nuo žodinių ar rašytinių įspėjimų iki atleidimo iš darbo.
- „Atsparumo korupcijai rodiklio“ įtraukimas į darbuotojų veiklos vertinimą.

Šaltinis: (EBPO, 2016).

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar įmonės vadovas ir aukščiausiojo lygio vadovai įsipareigoja laikytis verslo atsparumo korupcijai principų?
- Ar įmonės vadovai informavo darbuotojus apie savo įsipareigojimą?

Aiškiai suformuluotos ir matomos įmonės taisyklės ir politika

Skaidrumo ir korupcijos prevencijos programa gali būti toliau plėtojama per įmonės taisykles ir politiką. Įmonės vadovai galėtų nustatyti geriausią būdą šioms taisyklėms ir procedūroms įdiegti, kad visi darbuotojai jas žinotų ir suprastų. Pavyzdžiui, generalinis direktorius gali paskelbti apie pokyčius per visiems darbuotojams skirtą susirinkimą, kuriame išdalijamas naujas įmonės verslo etikos vadovas, arba surengti specialų renginį, kuriame būtų pristatytos šios naujos vertybės, politika ir procedūros. Mokymo programos taip pat labai svarbios siekiant užtikrinti, kad politika ir procedūros būtų visiškai suprastos ir įgyvendintos ([CIPE, 2020](#)).

ETIKOS KODEKSAS

Įmonės nulinės tolerancijos korupcijai principą paprastai galima įtvirtinti Etikos kodekse – aukšto lygio politikos dokumente, kuriame, atsižvelgiant į pirmiau nustatytas rizikas, nurodomi įvairūs nusižengimai, kurie gali būti laikomi skaidrumo pažeidimais ir korupcija. Aiškiai išdėstant, kokio elgesio įmonė tikisi iš savo darbuotojų ir atitinkamų trečiųjų šalių, Etikos

kodeksu siekiama apsaugoti įmonę nuo žalingų situacijų ir pateikiamas standartinis politikos ir procedūrų rinkinys, apibrėžiantis etišką ir reikalavimus atitinkantį elgesį ([CIPE, 2020](#)). Lietuvoje etikos kodeksas yra pagrindinis pasirinkimas įmonėms, pradedančioms savo kelią skaidrumo ir atsparumo korupcijai link. Todėl labai svarbu, kad šis kodeksas būtų grindžiamas tvirtais gerosios praktikos pavyzdžiais, siekiant sukurti rimtą atsparumo korupcijai pagrindą. Etikos kodekse turėtų būti paaiškinta, kas yra korupcija, kaip darbuotojai turėtų elgtis ir koks elgesys yra draudžiamas. Be to, kodekse turėtų būti pateiktos gairės dėl rizikingų sričių, pavyzdžiui, dovanų ir svetingumo, interesų konflikto situacijų, užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimo (ypač įmonėms, vykdančioms veiklą užsienyje), rėmimo ir protegavimo veiklos, taip pat politinių partijų finansavimo.

Rengiant Etikos kodeksą svarbu užtikrinti, kad jis būtų aiškiai suformuluotas ir parašytas aiškia, paprasta, visiems suprantama kalba. Be to, kodeksas turėtų būti lengvai prieinamas visiems darbuotojams, nepriklausomai nuo jų funkcijų ar pareigų, taip pat atitinkamoms trečiosioms šalims, įskaitant užsienio patronuojamąsias įmones.

VEIKSMINGO ETIKOS KODEKSO PASKIRTIS

- Dokumentu patvirtina valdymo organo ir aukščiausiojo lygio vadovų įsipareigojimą laikytis skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos, siekiant įdiegti etikos ir atitikties kultūrą.
- Apibrėžti skaidrumo ir korupcijos sąvokas ir paaiškinti, kaip darbuotojai turėtų elgtis ir koks elgesys yra draudžiamas. Kiekvienas draudžiamas elgesys iliustruojamas lengvai suprantamais, praktiniais įvairių draudžiamų elgesio variantų pavyzdžiais, susijusiais su įmonės verslo veikla, ir pateikiamas atitinkama forma (tekstu, iliustracija, schema ir pan.).
- Nurodyti, kad pažeidus bendrovės skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, būtų taikomos drausminės priemonės.
- Pateikti gaires dėl rizikingų sričių, pavyzdžiui, dovanų ir svetingumo, interesų konflikto situacijų, sandorius palengvinančių mokėjimų.
- Paaiškinti įmonės vidaus pranešimų apie pažeidimus sistemą ir kaip ja naudotis.

KONKREČIOMS RIZIKOS SRITIMS SKIRTA IŠSAMI POLITIKA

Kaip minėta pirmiau, korupcijos ir skaidrumui kylančių rizikų vertinimo procesas yra pagrindinis žingsnis siekiant nustatyti rizikas, su kuriomis susiduria įmonė. Nors Lietuvos MVĮ tai dar nėra įprasta praktika, įmonės skatinamos teikti pirmenybę tokių procesų, kurie padeda parengti išsami programą, kūrimui. Remiantis įmonės rizikų vertinimu, išsamos politikos, skirtos konkrečioms korupcijos formoms, kurioms įmonė yra ypač pažeidžiama, nustatymas gali būti labai svarbus siekiant orientuoti darbuotojus ir perduoti aiškų signalą trečiosioms šalims.

Priklausomai nuo įmonės veiklos ir korupcijos rizikų poveikio, įmonė gali parengti išsamią politiką, kurioje aptariami šie klausimai:

- dovanos;
- svetingumas, pramogos ir išlaidos;
- kelionės, įskaitant klientų keliones;
- politinės paramos teikimas;
- labdara ir rėmimas;
- sandorius palengvinantys mokėjimai;
- kurstymas ir turto prievartavimas;
- interesų konfliktai;
- įdarbinimo procesai;
- rizika, susijusi su tarpininkų, ypač bendraujančių su valstybės pareigūnais, paslaugų naudojimu, ir (ar)
- reagavimo į viešuosius konkursus procesai, kai tai aktualu.

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar buvo atsižvelgta į kurias nors iš šių taisyklių ir politikos sričių, jeigu taip, tai į kurias?
- Įmonės etikos kodeksas
- Dovanų politika
- Interesų konfliktų politika
- Politinės paramos politika
- Labdaros ir rėmimo politika
- Kurstymo ir turto prievartavimo politika
- Sandorius palengvinančių mokėjimų politika

Finansinių ir apskaitos procedūrų sistema, įskaitant vidaus kontrolės priemonių sistemą, pagrįstai sukurtą siekiant užtikrinti teisingą ir tikslų buhalterinės apskaitos, įrašų ir sąskaitų tvarkymą

Siekiant užkirsti kelią korupcijai, labai svarbu išsamiai ir nuodugniai tvarkyti buhalterinę apskaitą. Beje, pagal tarptautinius kovos su korupcija standartus, pavyzdžiui, EBPO kovos su kyšininkavimu konvenciją, 2021 m. EBPO rekomendaciją dėl kovos su kyšininkavimu, GPG ir Jungtinių Tautų konvenciją prieš korupciją (UNCAC), reikalaujama uždrausti ir veiksmingai bausti už neoficialios apskaitos vedimą, ne buhalterinių ar netinkamai identifikuotų sandorių sudarymą, neegzistuojančių išlaidų registravimą, neteisingai identifikuotų įsipareigojimų įrašymą, taip pat suklastotų dokumentų naudojimą, siekiant papirkti valstybės pareigūnus arba nuslėpti kyšininkavimą ([EBPO, 1997](#)), ([EBPO, 2022](#)), ([UNODC, 2004](#)).

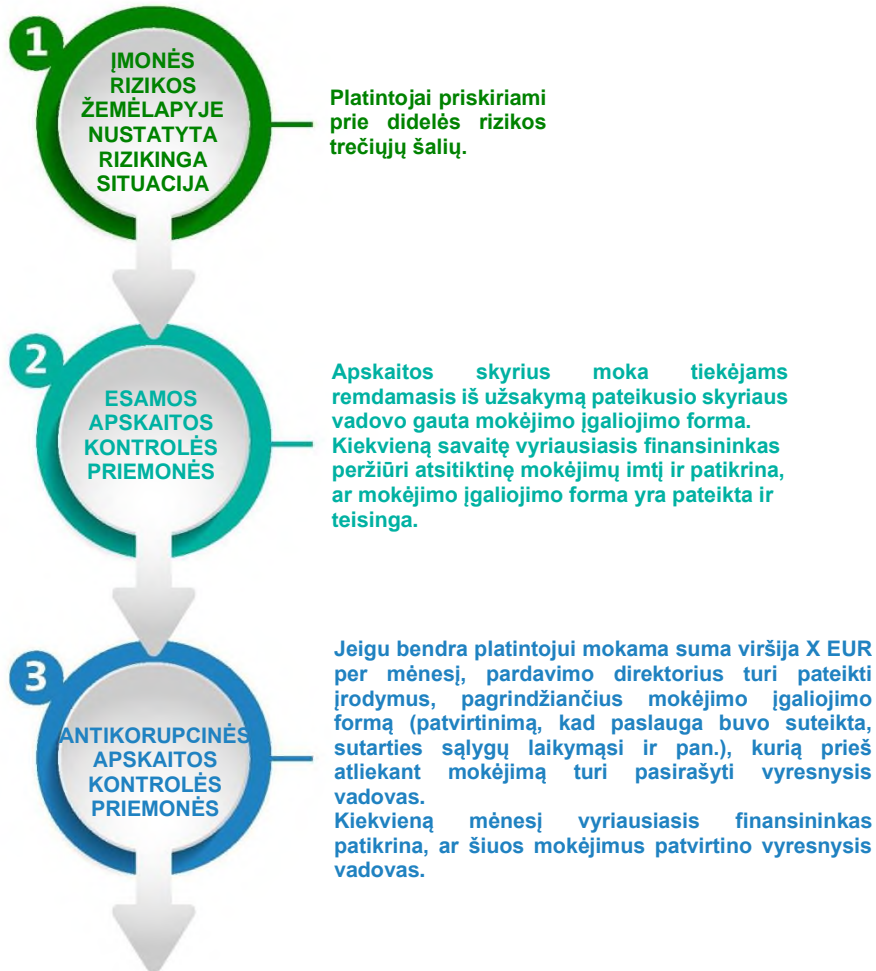
Įmonėms gali tekti papildyti savo turimas apskaitos priemones, atsižvelgiant į galiojančius įstatymus, įtraukiant specialius atsparumo korupcijai ir skaidrumo patikrinimus, skirtus užkirsti kelią korupcinės veiklos vykdymui ar jos slėpimui organizacijoje. Šiais specialiais atsparumo korupcijai ir skaidrumo patikrinimais turėtų būti siekiama konkrečiai reaguoti į poreikį mažinti rizikos sritis, nustatytas atliekant bendrovės rizikos vertinimą. Antikorupcinius apskaitos patikrinimus gali atlikti įmonės apskaitos ir finansų skyriai arba tinkamai kvalifikuotas ir patyręs išorės auditorius.

Jeigu įmonė privalo atlikti išorinį finansinių ataskaitų auditą, auditorius prisidės prie korupcijos prevencijos ir nustatymo atlikdamas jam pavestus patikrinimus ir kontrolę.

Veiksmingų vidaus kontrolės sistemų naudojimas gali padėti nustatyti korupcijos,

kyšininkavimo ir kitų rūšių sukčiavimo požymių turinčius modelius, visų pirma taikant naujoviškas technologijas ([EBPO, 2021](#)). 4.3 pav. išsamiau paaiškinamas antikorpucinės apskaitos kontrolės priemonių kūrimas ir įgyvendinimas.

4.3 pav. Antikorpucinės apskaitos kontrolės procedūros pavyzdys

Šaltinis. ([AFA, 2021](#))

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar įmonė yra įdiegusi apskaitos kontrolės priemones?
- Ar įmonė sukūrė ir įgyvendino papildomas antikorpucines apskaitos kontrolės priemones?
- Ar įmonė turi vidaus kontrolės sistemą?

Tinkamas deramas trečiųjų šalių patikrinimas ir bendravimas su jomis

Bendradarbiavimas su trečiosiomis šalimis gali padidinti skaidrumui kylančias ir korupcijos rizikas dėl nepakankamos trečiųjų šalių veiksmų kontrolės ir rizikos, kad bendrovė bus patraukta atsakomybėn už tarpininkų sumokėtus kyšius. Norint apsaugoti įmonę nuo šios rizikos, labai svarbu atlikti deramą patikrinimą. Įmonė turi pažinti savo klientus, tiekėjus ir kitus tarpininkus tiek vidaus, tiek tarptautinėje aplinkoje. Tokios žinios įgyjamos atliekant vadinamąjį deramą trečiųjų šalių patikrinimą, kurio metu įmonė įvertina įmones, asmenis ir viešąsias organizacijas, su kuriomis ketina užmegzti ar tęsti verslo santykius.

Trečiųjų šalių deramo patikrinimo procedūra rengia už antikorupcines priemones atsakingas asmuo, jeigu reikia, kartu su kitais skyriais. Tačiau darbuotojai, kurie tiesiogiai bendrauja su partneriais (pavyzdžiui, dirbantys pardavimo ir viešųjų pirkimų srityse), taip pat yra tiesiogiai atsakingi už šių patikrinimų atlikimą ir turi būti atitinkamai parengti.

Aukštesnio lygio vadovas atlieka svarbų vaidmenį šiame procese:

- remdamas deramo patikrinimo procesą;
- skirdamas atitinkamus išteklius procedūroms nustatyti (pavyzdžiui, pasitelkdamas išorės paslaugų teikėjus, kad būtų sukurta partnerių duomenų bazė, kurią vėliau įmonė tvarkys pati);
- sprenddamas, kokių veiksmų imtis didžiausios rizikos atvejais.

Trečiųjų šalių deramo patikrinimo procedūros turėtų apimti visus įmonės verslo partnerius, įskaitant agentus ir kitus tarpininkus, konsultantus, atstovus, platintojus, rangovus ir tiekėjus, konsorciumus ir bendros įmonės partnerius. Procesas taip pat galėtų apimti įmonės paramos ir mecenavimo gavėjus, potencialius įsigijimo objektus ir verslo partnerius (pavyzdžiui, bendrų įmonių ir konsorciumų partnerius) ([AFA, 2021](#)). 4.4 pav. pateikiamas trumpas pagrindinių deramo patikrinimo etapų kontrolinių klausimų sąrašas.

4.4 pav. Kaip atlikti rizikos vertinimu pagrįstą deramą trečiųjų šalių patikrinimą

Šaltinis: [ICC Antikorupcinio trečiųjų šalių deramo patikrinimo vadovas, skirtas MVĮ](#)

Skyriaus kontroliniai klausimai

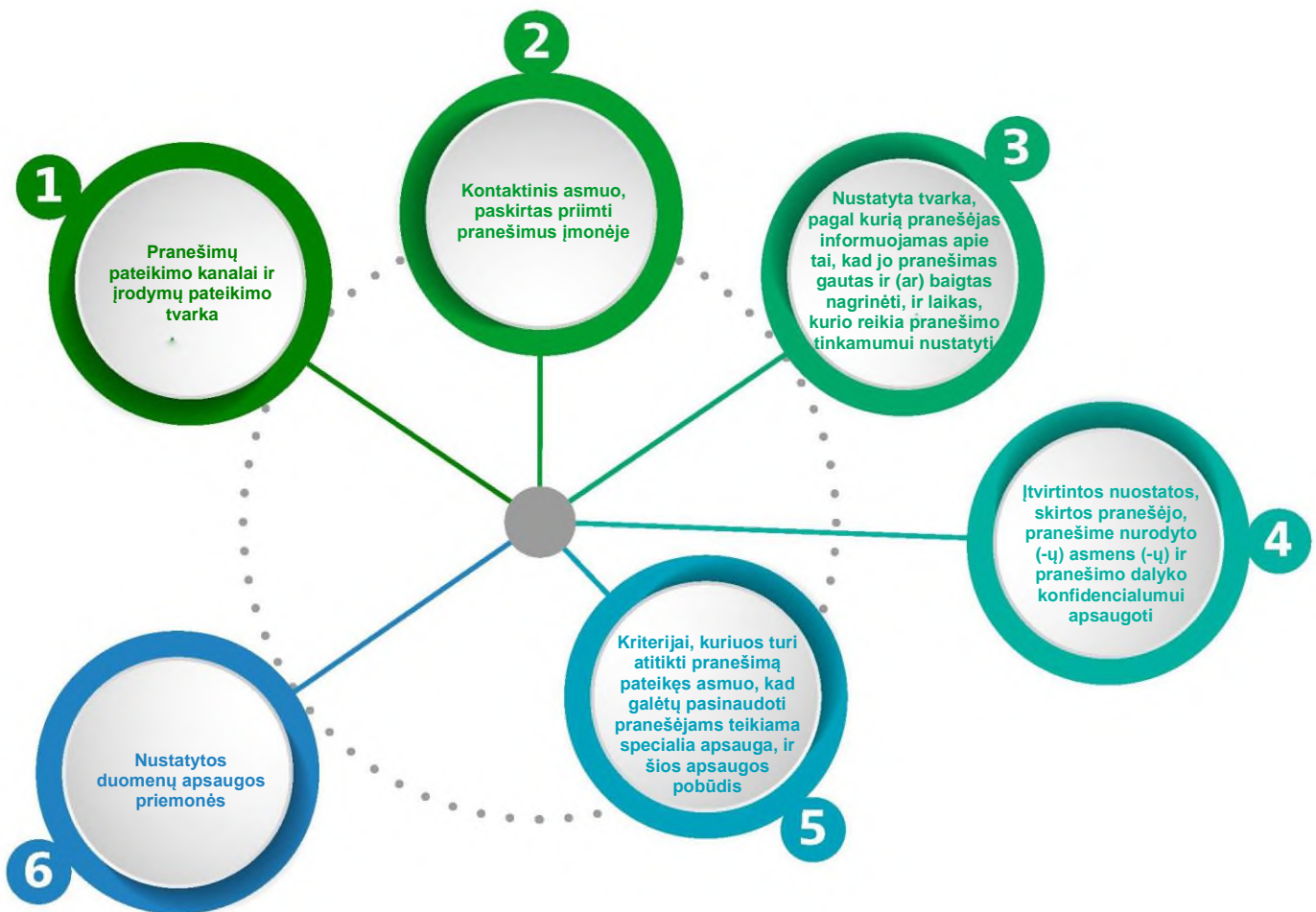
- Ar įmonė rangovams, tiekėjams, konsultantams ir tarpininkams pranešė apie savo atsparumo korupcijai įsipareigojimą?
- Ar įmonė siekia kiek įmanoma užtikrinti, kad jos partneriai būtų įsipareigoję kurti verslo aplinką be korupcijos ir nedalyvautų korupcinėje veikloje?

Stipri ir veiksminga apsaugota pranešimų apie pažeidimus teikimo sistema

Pranešėjai (dar vadinami pranešančiais asmenimis) atlieka svarbų vaidmenį atskleidžiant skaidrumo politikos pažeidimus, įskaitant korupciją ir užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimą (EBPO, 2017). Pranešėjų svarba skatinant atsparumą korupcijai ir užkertant kelią korupcijai buvo pripažinta ir Lietuvoje, kur pagal neseniai atliktus teisės aktų pakeitimus reikalaujama, kad MVĮ įdiegtų pranešėjų apsaugai skirtą reguliavimą.

Įdiegus patikimą vidaus pranešimų apie pažeidimus teikimo sistemą, įmonės darbuotojai ir atitinkamos trečiosios šalys gali pranešti apie skaidrumo ir korupcijos prevencijos programos pažeidimus. Tokia vidinė apsaugota pranešimų teikimo sistema būtina ne tik siekiant atskleisti įtarimus dėl korupcijos ir užkardyti tokias situacijas, bet ir diegti teigiamą ir skaidrią įmonės kultūrą bei veiksmingai įgyvendinti įmonės antikorupcinės atitikties programą (AFA, 2021) (EBPO, 2016). 4.5 pav. pateikti pagrindiniai veiksmai, kaip sukurti vidaus pranešimų apie pažeidimus teikimo procedūrą.

4.5 pav. Vidaus pranešimų apie pažeidimus teikimo procedūros kontrolinių klausimų sąrašas pagal Prancūzijos kovos su korupcija agentūrą

Šaltinis. (AFA, 2021). Taip pat žr. (ICC, 2022).

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar nuolat vykdomi tolesni veiksmai, susiję su išvadomis dėl atitikties užtikrinimo?
- Ar darbuotojai gali pranešti apie įtariamus korupcinius veiksmus nebijodami keršto ar bausmės, ypač kai tai susiję su vadovais?
- Ar įmonėje yra sukurti ir prieinami tinkami pranešimų pateikimo kanalai?
- Ar po pranešimų apie atitikties pažeidimus imamasi atitinkamų veiksmų, įskaitant, kai reikia, tyrimą ir sankcijas?

Sąmoningumo didinimas ir mokymai apie bendrovės skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą

Rengiant sąmoningumo didinimo ir mokymo programą, pirmenybė turėtų būti teikiama vadovams ir darbuotojams, kurie dėl savo pareigų yra labiausiai pažeidžiami dėl korupcijos ir skaidrumui kylančių rizikų. Įmonės galėtų apsvastyti galimybę nustatyti reikalavimą, kad šie darbuotojai baigtų išsamius mokymus, pritaikytus jų pareigoms ir suteikiančius jiems žinių ir įgūdžių, kad jie galėtų atlikti savo kasdienes pareigas be rizikos.

Įmonė taip pat gali parengti bendresnio pobūdžio sąmoningumo ugdymo ir mokymo programą visiems darbuotojams ir atitinkamoms trečiosioms šalims, apimančią skaidrumui kylančias ir korupcijos rizikas, skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, įskaitant įmonės elgesio kodeksą ir įmonės pranešėjų apie pažeidimus sistemą. Šios programos tikslas – užtikrinti, kad visi bendrovėje dirbantys asmenys suprastų rizikas, du kartus pagalvotų, kai iškyla tam tikros situacijos, ir žinotų, kaip reaguoti į etines dilemas.

Ši programa turėtų būti pateikiama naujiems darbuotojams netrukus po to, kai jie pradeda dirbti bendrovėje, per reguliary mokymo seminarą ir per specialius mokymus po bet kokių reikšmingų pokyčių bendrovės veikloje. Iš esmės mokymai gali būti rengiami kontaktiniu būdu (per paskaitas, užsiėmimus, praktinius seminarus, simuliacines (vaidmenų) užduotis ir t. t.) arba internetu. Į programą gali būti įtraukti klausimynai arba testai, skirti patikrinti, ar mokymų dalyviai visiškai suprato turinį. Mažesnės įmonės galėtų didinti mažiau pažeidžiamų darbuotojų sąmoningumą per atviras diskusijas ir specialiai suplanuotus susitikimus su vadovais. ([AFA, 2021](#)).

STT yra pasirengusi paremti šias Lietuvos MVĮ pastangas pasitelkdama kelias iniciatyvas ir priemones, kurios yra lengvai prieinamos. 2022 m. gegužę STT kartu su skaidraus verslo iniciatyva „Baltoji banga“ įsteigė Skaidrumo akademijos kryptį Lietuvos privačiam sektoriui. Skaidrumo akademijos tikslas – suburti patyrusius ir kompetentingus ekspertus, palengvinti keitimąsi patirtimi ir gerąja praktika, kartu demonstruojant tvirtą įsipareigojimą kurti antikorpacinę aplinką. Be to, Skaidrumo akademija teikia specialiai pritaikytą pagalbą ir paramą, atsižvelgdama į individualius įmonės poreikius ir korupcijos rizikas. Ekspertai rengia atsparumo korupcijai didinimo veiksmų planus, kuriais veiksmingiausiomis priemonėmis užtikrinamas užsibrėžtų tikslų įgyvendinimas. Įgyvendinant planą, akademijos dalyviai yra konsultuojami, taip sudarant sąlygas skleisti gerąją patirtį.

Be to, STT parengė [Antikorpacinės aplinkos verslui kūrimo gaires](#), kurios yra praktinis ir sisteminis šaltinis Lietuvos privataus sektoriaus subjektams, siekiantiems veikti skaidriai ir atsakingai. STT interneto svetainėje [„Antikorpacinės aplinkos kūrimas privačiame sektoriuje“](#) taip pat galima rasti informacijos apie atsparumo korupcijai priemonių įgyvendinimą ir kitas aktualias metodikas.

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar informacija apie įmonės atsparumo korupcijai priemones darbuotojams pateikiama nedelsiant ir nuolat? Ar visi darbuotojai žino apie įmonės įsipareigojimą ir taikomas įmonės atsparumo korupcijai priemones ir ar jie sutiko laikytis jų principų?
- Ar įmonių parengti mokymai, skirti visiems darbuotojams ir verslo partneriams, padeda įmonėms užtikrinti tinkamą reikalavimų laikymąsi?
- Ar darbuotojai turi galimybę prisiimti dalyvauti mokymuose?
- Jeigu įmonės viduje vykstantys mokymai yra riboti dėl pajėgumų, ar yra kitų galimybių darbuotojams susipažinti su įmonės atsparumo korupcijai priemonių reikalavimais, įskaitant prieigą prie atitinkamos medžiagos ir informacijos apie atitinkamus išteklius?
- Ar įmonė yra prisijungusi prie Skaidrumo akademijos veiklos?

Kolektyvinės veiklos iniciatyvos

Dėl ribotos įtakos ir finansinių išteklių MVĮ dažnai negali atsispirti įvairiems pasiūlymams ir išreikšti tvirtą poziciją prieš korupciją. Įmonių kolektyvinės veiklos iniciatyvos yra patikrintas ilgalaikio ir perspektyvaus atsako į šią baimę ir korupcijos mažinimo metodas. Pavyzdžiui, verslo organizacijos dažnai gerai išmano sektorius ir pramonės šakas, kuriose veikia MVĮ; šios

organizacijos taip pat turi lyderio pozicijas ir ryšius, reikalingus įmonėms suvienyti. Suvienijusios jėgas su įvairiomis suinteresuotosiomis šalimis, pavyzdžiui, valstybės įstaigomis, verslo organizacijomis ir kitomis didelėmis ir mažomis įmonėmis, MVĮ gali prisijungti ir kartu stengtis skatinti antikorpucinius standartus ([EBPO, 2022](#)). Lietuvoje jau yra panašių iniciatyvų, kuriomis gali pasinaudoti MVĮ (4.1 informacinis langelis).

4.1 informacinis langelis. Kolektyvinės veiklos iniciatyvos Lietuvoje

„Transparency International“ Lietuvos skyrius

"Transparency International" Lietuvos skyrius įsteigtas 2000m. birželio 6 d. Tai nepartinė pelno nesiekianti organizacija, bendradarbiaujanti su viešojo, privataus ir nevyriausybinių sektorių organizacijomis Lietuvoje ir užsienyje. TI Lietuva skatina sąžiningumą ir šviečia kitus apie korupcijos žalą ir skaidrumo naudą. Nuo 2014 m. TI Lietuva atlieka didžiausių Lietuvos įmonių skaidrumo vertinimus. Įmonių. Naujausias tyrimas parodė, kad bendras skaidrumo lygis didžiausiose Lietuvos įmonėse taip pat didėja. Svetainėje 2021 m. įmonės gavo 56 balus iš 100 galimų, o 2019 m. – 36 balų, 2017 m. - 32 balus, o 2014 m. - 22 balus.

„Baltoji banga“

„Baltoji banga“ – tai kolektyvinės veiklos iniciatyva Lietuvoje, kuria siekiama skatinti verslo atsparumą korupcijai ir skaidrumą. Nariams suteikiamas pirmasis Lietuvoje skaidraus verslo ženklas „Baltoji banga“, kurį visuomenė, verslo bendruomenė ir žiniasklaida pripažįsta kaip verslo atsparumo korupcijai, skaidrumo, atsakomybės ir tvarumo simbolį. 2021 m. apklausos duomenimis, „Baltosios bangos“ ženklas yra trečias pagal populiarumą Lietuvoje, o daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų sutiktų už skaidraus verslo siūlomas prekes ar paslaugas mokėti daugiau. „Baltoji banga“ remia savo narius dalydamasi gerąja verslo praktika, rengdama mokymus, taip pat skatindama partnerystę ir bendradarbiavimą. Be kitų veiklų, „Baltoji banga“ taip pat sukūrė skaidrumo ir atskaitomybės savarankiško vertinimo priemonę. Tarp atskaitingiausių ir labiausiai save atskleidžiančių Lietuvos įmonių 2020 m. pateko „Miško aukcionas“, t. y. MVĮ, kurioje dirba mažiau nei 25 darbuotojai.

Lietuvos atsakingo verslo asociacija (LAVA)

LAVA yra nacionalinė atsakingo ir tvaraus verslo asociacija, vienijanti įmones ir organizacijas, siekiančias įgyvendinti tvaraus vystymosi principus ir jų laikytis. LAVA rengia seminarus, diskusijas, kaupia patirtį ir partnerystę, padedančią įmonėms nustatyti ir įgyvendinti tvaraus vystymosi tikslus.

2021 m. EBPO kovos su kyšininkavimu rekomendacijoje ([EBPO, 2021](#)) skatinama imtis kolektyvinės veiklos. Dalyvavimas tokiose iniciatyvose gali papildyti įmonės skaidrumo ir korupcijos prevencijos programą, nes padeda užkirsti kelią kyšių reikalavimui ir pasiūlai visame įmonės sektoriuje ir verslo bendruomenėje apskritai ([EBPO, 2018](#)). Pavyzdžiui, tam tikros pramonės šakos įmonės galėtų kartu vykdyti lobistinę veiklą, siekdamos reguliavimo pokyčių, kuriais viešųjų pirkimų praktika taptų skaidresnė arba valstybės pareigūnai būtų patraukti atsakomybėn. Jos galėtų veikti per verslo asociacijas ir koalicijas, kad sukurtų

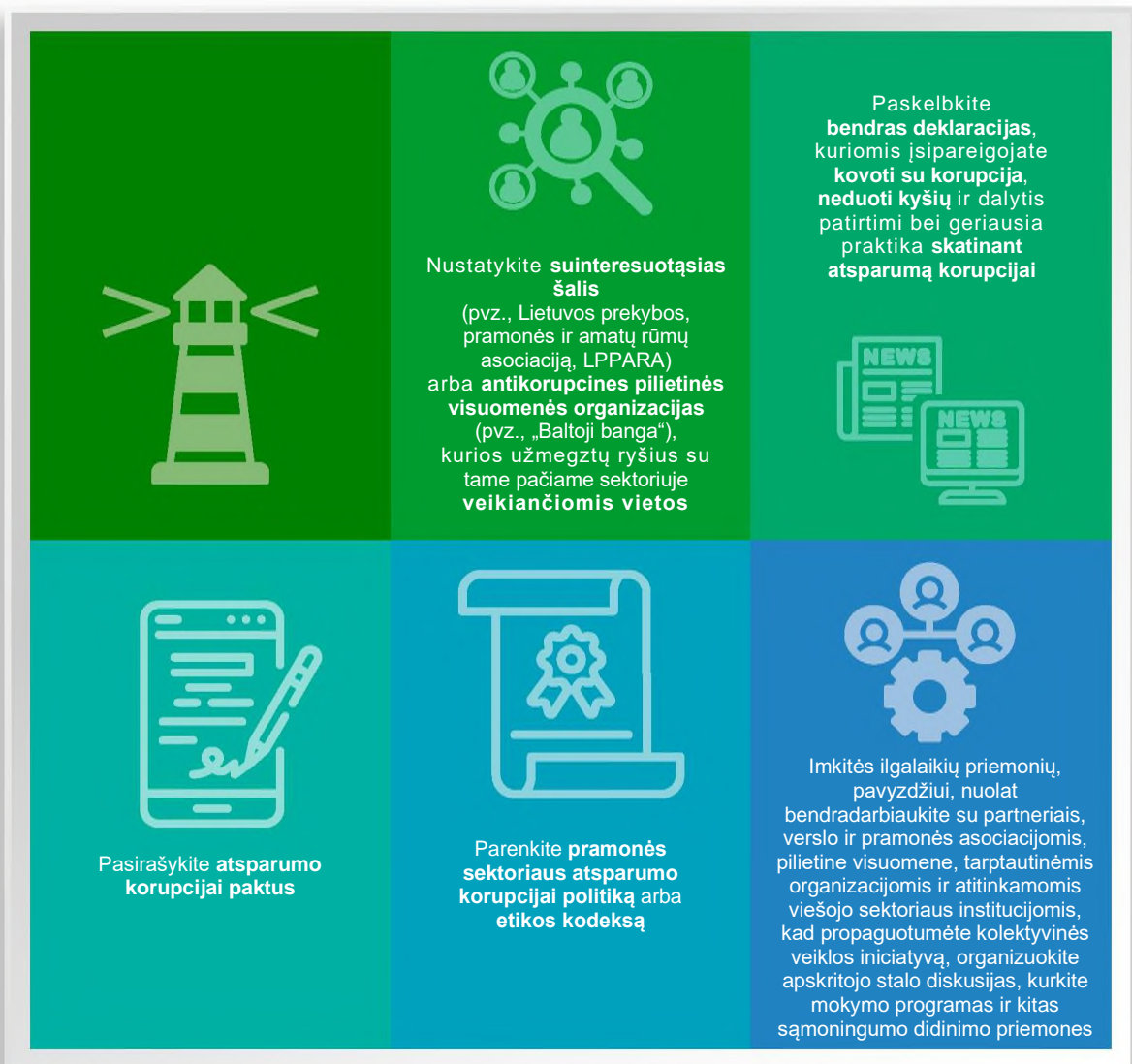
reikalavimus atitinkančia elgsena pagrįstų lūkesčių standartus. Verslo asociacijos gali būti ypač naudingos telkiant MVĮ diskusijoms antikorupcinės atitikties klausimais. Be to, didesnės įmonės turėtų apvarstyti būdus, kaip dalytis informacija apie kovos su korupcija priemones su savo tiekimo grandinės partneriais, įskaitant MVĮ, galbūt reguliariai rengiant apskritojo stalo diskusijas arba pradedant bendras iniciatyvas ([EBPO, 2020](#)). 4.6 pav. pateikiamas trumpas vadovas, kurį gali taikyti Lietuvos MVĮ, siekdamos įsitraukti į kolektyvinės veiklos iniciatyvas.

Skyriaus kontroliniai klausimai

- Ar įmonė svarstė galimybę imtis kolektyvinės veiklos dalyvaujant verslo asociacijų veikloje arba įsitraukiant į pramonės sektoriaus ar kelių pramonės šakų iniciatyvas?

4.6 pav. Trumpas įsitraukimo į kolektyvinės veiklos iniciatyvas vadovas

Šaltinis: ([OECD 2016](#)).

Nuorodos

AFA (2021), *Anti-corruption Guide for SMEs and Smaller Intermediate-sized Enterprises*, https://www.agence-francaise-anticorruption.gouv.fr/files/2022-12/AFA_GuidePME_ETI_2021_AN_Web.pdf

APEC (2021), *The Value of Business Ethics for APEC SMEs: Economic Gains and Ethics Program Maturity in Health-Related Sectors During the Pandemic*, APEC Small and Medium Enterprises Working Group (SMEWG), https://www.apec.org/docs/default-source/publications/2021/11/the-value-of-business-ethics-for-apec-smes/221_sme_the-value-of-business-ethics-for-apec-smes.pdf?sfvrsn=631e9867_2

Association of Certified Fraud Examiners (2020), *Report to the Nations: 2020 Global Study on Occupational Fraud and Abuse*, <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>

CIPE (2022), *Doing Business with Integrity – Stories from Small- and Medium-sized Enterprises in Europe and Eurasia*, CIPE Europe <https://baselgovernance.org/>

CIPE (2020), *Strengthening Ethical Conduct and Business Integrity – A Guide for Companies in Emerging Markets*, <https://www.cipe.org/resources/strengthening-ethical-conduct-business-integrity-a-guide-for-companies-in-emerging-markets/>

Lietuvos Vyriausybė (2021), PRANEŠĖJŲ APSAUGOS ĮSTATYMAS NR. XIII-804, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2986b360db3611e7910a89ac20768b0f/asr>

Lietuvos Vyriausybė (2022), 2022–2033 metų nacionalinė darbotvarkė korupcijos prevencijos klausimais <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2b958160fdb11ec8fa7d02a65c371ad>

Lietuvos Vyriausybė (2018), *Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas Nr. XIII-1426*, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5368B592234C/asr>

ICC (2022), *ICC 2022 Guidelines on Whistleblowing*, ICC, <https://iccwbo.org/news-publications/policies-reports/icc-2022-guidelines-on-whistleblowing/>

ICC (2015), *ICC Anti-corruption Third Party Due Diligence: A Guide for Small- and Medium-sized Enterprises*, https://www.pactomundial.org/wp-content/uploads/2016/10/ICC-AC-Due-Diligence-Guide-for-SMEs_Rev3_28_05_15vs.pdf

OECD (2023), *Review of Lithuania's National Agenda on the Prevention of Corruption: Strengthening Public Sector Integrity Strategies*, OECD Publishing, https://www.oecd-ilibrary.org/governance/review-of-lithuania-national-agenda-on-the-prevention-of-corruption_e6efed26-en

OECD (2022), *Business Integrity in Eastern Europe and Central Asia*, https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/business-integrity-in-eastern-europe-and-central-asia-2022_1ed3fe17-en

OECD (2022), *Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/e9073a0f-en>

OECD (2022), *Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public*, <https://legalinstruments.oecd.org/en/>

OECD (2022), *Toolkit for Raising Awareness and Preventing Corruption in SMEs*, <https://doi.org/10.1787/19e99855-en>

OECD (2021), *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance*, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0378>

OECD (2021), *Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in*, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0378>

OECD (2021), *Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0378>

OECD (2020), *Corporate Anti-Corruption Compliance Drivers, Mechanisms, and Ideas for Change*, <https://www.oecd.org/corruption/Corporate-anti-corruption-compliance-drivers-mechanisms-and-ideas-for-change.pdf>

OECD (2020), *Foreign Bribery and the Role of Intermediaries, Managers and Gender*, <https://www.oecd.org/corruption/Foreign-bribery-and-the-role-of-intermediaries-managers-and-gender.pdf>

OECD (2020), *OECD Public Integrity Handbook*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/ac8ed8e8-en>

OECD (2018), *Anti-Corruption Guidelines on Compliance, Internal Controls and Ethics for Companies in Greece*, <https://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/OECD-Guidelines-on-Compliance-Ethics-Companies-in-Greece-ENG.pdf>

OECD (2018), *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct*, <http://mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf>

OECD (2017), *OECD Recommendation of the Council on Public Integrity*, <https://www.oecd.org/gov/ethics/OECD-Recommendation-Public-Integrity.pdf>

OECD (2017), *The Detection of Foreign Bribery*, <https://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/The-Detection-of-Foreign-Bribery-ENG.pdf>

OECD (2016), *Anti-Bribery Policy and Compliance Guidance for African Companies*, <https://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/Anti-Bribery-Policy-and-Compliance-Guidance-for-African-Companies-EN.pdf>

OECD (2016), *Committing to Effective Whistleblower Protection*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264252639-en> [27]

OECD (2012), *Practices to Strengthen Business Integrity in the MENA Region*, <https://www.oecd.org/mena/competitiveness/PracticesBusinessIntegrity.pdf>

OECD (2010), *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, <https://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/44884389.pdf>

OECD (2010), *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance*, <https://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/44884389.pdf>

OECD (1997), *Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*, https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf

OECD, UNODC, World Bank (2013), *Anti-Corruption Ethics and Compliance Handbook for Business*, <https://www.oecd.org/corruption/anti-corruptionethicscompliancehandbook.pdf>

Pakstaitis, L. (2019), "Private sector corruption: realities, difficulties of comprehension, causes", *Crime, Law and Social Change*, Vol. 72, pp. 227-247, <https://doi.org/10.1007/s10611-019-09815-y>

STT (2023), *Lietuvos korupcijos žemėlapis 2022/2023*, <https://stt.lt/en/news/7481/map-of-corruption-in-lithuania-2022-2023-public-anti-corruption-stance-is-strengthening-though-the-willingness-to-report-cases-of-corruption-remains-a-challenge:3609>

STT (2023), *Korupcijai atsparios ap. kūrimo gairės verslui, STT*, <https://www.stt.lt/data/public/upload:4/guidelines-for-business.pdf>

STT (2023), *Korupcijai atsparios ap. kūrimo gairės verslui, STT*, <https://www.stt.lt/data/public/upload:4/guidelines-for-business.pdf>

STT (2021), *Rekomendacijos užsienio veikiančioms Lietuvos verslo subjektams*, <https://www.stt.lt/mokomoji-ir-metod-medziaga/rekomendacijos-uzsienyje-veikianciems-lietuvos-verslo-subjektams/7585>

STT (2020), *Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimas: 2015–2019 metų tarpinstitucinis veiklos plano įgyvendinimo apžvalga*, http://stt.lt/doclib/iwlpfjmqm2krucnq2uhkhv7ddy_

STT (2018), *Antikorupcijos vadovas*, <https://www.stt.lt/en/doclib/wnl41crg ezuchrvrtz9ehuam8f>

„**Transparency International**“ **Lietuva**, *Pranešimų apsauga Lietuvoje 2019–2020 metais*

U.S. Department of Justice (2023), *Evaluation of Corporate Compliance Programs*, <https://www.justice.gov/criminal-division/937501/download>

U.S. Department of Justice; U.S. Securities and Exchange Commission (2020), *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, <https://www.justice.gov/criminal-division/1306671/download>

UK Ministry of Justice (2010), *Guidance to the Bribery Act*, <https://www.justice.gov.uk/downloads/consultations-and-guidance/bribery-act-2010-guidance.pdf>

UNGC (2013), *A Guide for Anti-Corruption Risk Assessment*, <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-02/riskassessmentguide.pdf>

UNODC (2020), *State of Integrity – A Guide on Conducting Corruption Risk Assessments in Public Organisations*, https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2020/State_of_Integrity_EN.pdf

UNODC (2013), *An Anti-Corruption Ethics and Compliance Program for Business*, https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2013/13-84498_Ebook.pdf

UNODC (2004), *United Nations Convention Against Corruption*, https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf

World Bank (2010), *World Bank Group Integrity Compliance Guidelines*, <http://siteresources.worldbank.org/INTDOII/Resources/IntegrityComplianceGuidelines.pdf>

Vadovas, skirtas skatinti Lietuvos MVĮ atsparumą korupcijai

Daugiau informacijos

1 <https://www.stt.lt/korupcijos-prevencija/mokomoji-ir-metodine-medziaga/antikorupcines-aplinkos-kurimas-privaciam-sektoriuje/7454> (lietuvių kalba)

<https://www.stt.lt/en/corruption-prevention/learning-and-methodological-material/7598> (anglų kalba)

2 <https://skaidrumoakademija.lt/en/news/>

Jeigu turite klausimų, rašykite el. paštu prevencija@stt.lt

Šis dokumentas bei jame esantys duomenys ir žemėlapis nepažeidžia jokių teritorijų statuso ar suverenių teisių į teritoriją, nustatytų kitų besiribojančių valstybių ribų, bei jokių teritorijų, miestų ar vietovių pavadinimų.